

Öz

Türkiye’de şehir planları farklı mekânsal ölçeklere ilişkin bütüncül ve parçalı tüm planların hazırlanması, bu süreçlerde bilimsel analizler, şehircilik ilkeleri ve kamu yararına göre karar vermeye ilişkin temel değerleri ve yeterlilikleri içeren mesleki formasyonla mezun olurlar. Ancak planlar belediyelerde çalışmaya başladıklarında mesleki değerleri ile politik karar vericilerin demokratik meşruluğu arasındaki ikilemlerle karşı karşıya kalırlar. Araştırmaya göre belediyelerde planlama sürecinde siyaset ile sermaye, siyaset ile vatandaş ve hatta siyaset ile kamu kurumları arasındaki kentsel rant ilişkileri belirleyicidir. Türkiye’de belediyede çalışan planlılardan, büyük bir çoğunluğu rant odaklı olan plan değişiklikleri ve diğer parçalı planlara ilişkin teklifleri değerlendirmesi ya da hazırlaması beklenmektedir. Belediyelerde çalışan planlılara göre planlamaya ilişkin kararların alınması noktasında planlının etkisi çok sınırlıdır. Planlara ilişkin kararlar teknik ve bilimsel analizlerden ziyade rant odaklı alınmakta, rant ilişkilerini ise siyaset ile sermaye arasında ya da siyaset ile vatandaş arasında geliştirilen patronaj ya da siyasi kayırmacılık ilişkileri belirlemektedir. Belediyelerin sermaye ve yerel halkın baskılarına açık olması planlılar üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Belediyede çalışan planlının görevi siyaset ve sermaye ya da siyaset ile vatandaş arasındaki ilişkiler sonucu alınan kararların teknik olarak çizilmesi ve mevzuatın açığı bularak mevzuata uydurulması olarak görülmektedir. Planların onama aşamasında planlıların söz sahibi olmaması, siyasetçinin kendi fikirlerini planlıların bilimsel yöntemler ve teknik analizler üzerinden geliştirdiği görüşlerden daha üstte görmesi planlıları sık sık meslek ilkeleri ve kamu yararı adına mücadele etmek durumunda bırakmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Belediyeler, şehir plancısı, kentsel rant, siyasetin baskısı, meslek ilkeleri, planlının rolü.

Siyaset ve Sermayenin Baskısı, Mesleki İlkeler ve Belediyelerde Çalışan Planlılar

 Binnur Öktem Ünsal

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Başvuru tarihi/Received: 01.04.2021, Kabul tarihi/Final Acceptance: 21.04.2021

Extended Abstract

Until the early 1980s, the authority to make, approve and implement plans in Turkey was in the hands of central institutions. However, parallel to the increase in the effectiveness of neoliberal policies after 1980, the planning system was reorganized, and local governments were given the authority to plan, approve and implement plans by Law No. 3194. The arguments that decentralization of powers in planning will lead to democratization by increasing the efficiency of the local created a great expectation in the public and professional circles at the beginning. However, the real estate-oriented urban growth model of neoliberal policies, clientelism and political populism, which are among the most important phenomena of the Turkey's urbanization, and the lack of financial and technical powers of municipalities to use planning powers have revealed a different image away from these expectations. Practices contrary to the principles of urbanism and public interest have become widespread in municipalities. This study focuses on the roles of the planner in the planning processes experienced in the municipalities of Turkey, the relations the planner established with other actors and the problem areas he encountered. It aims to analyze the planning experiences of city planners working in municipalities, one of the most important institutions of urban planning.

This article is set as a part of a large research project funded by the MSGSÜ Scientific Research Project, which aims to analyze the plan experiences of public sector planners. The project focuses on the working conditions of planners working in municipalities, the techniques they use in the planning process and the problems they encounter. The field study started with the examination of the Professional Audit Practice data for all the works carried out in Turkey between 2003 and 2018. In the second stage, quantitative data on the total city planners working in municipalities in Turkey were collected, and the reports of the Chamber of Urban Planners for planners working in the public sector were examined. In the third stage, an online survey was conducted for planners working in municipalities in Turkey. According to the study of the Ministry of Environment and Urbanization in 2016, there are a total of 1528 city planners working in municipalities. 15% of city planners (233 city planners) working in municipalities have been reached. In the following stage, 8 in-depth interviews were conducted with experienced planners working in the municipality.

Urban planners in Turkey graduate with a professional formation that includes the preparation of holistic and fragmented plans for different spatial scales, scientific analyzes in these processes, basic values and qualifications related to urbanism principles and decision-making according to the public interest. However, when planners start working in municipalities, they face dilemmas between their professional values and the democratic legitimacy of political decision makers. According to the research, the relations between politics and capital, politics and citizens, and even between politics and public institutions are determinative in the planning process in municipalities. With the neoliberal urbanization policies implemented for the last forty years, urban rents have become the most important area of accumulation, and all social segments, especially large capital groups, have sought to get a share from the rent created on the land. Especially after 2000, with the construction sector being seen as the engine of the economy, the pressure on the cities increased more. As a result of all these pressures, the spatial planning system has become scattered with fragmented planning approaches. Throughout the period, the most common work done by planners in municipalities was fragmented plans such as plan changes and additional development plans.

Planners working in the municipality are expected to evaluate or prepare proposals for plan changes and other fragmentary plans, most of which are rent-oriented, and holistic plans for cities are carried out by self-employed planning offices. The influence of the planner is very limited at the point of making decisions regarding planning according to the planners working in the municipalities. Decisions on plans are made with rent-focused rather than technical and scientific analysis, and the rent relations are determined by patronage or political favoritism developed between politics and capital, or between politics and citizens. The fact that the municipalities are open to the pressure of the capital and local people, the increase of decisiveness of politics and rent on planning, the rent-oriented approach is dominant instead of the public benefit, the continuity of the plans due to the changing administrations, the increase of chaos in terms of scale and authority in planning creates great pressure on the planners. The task of the planner working in the municipality is seen as the technical drawing of the decisions taken as a result of politics and capital, or the relations between politics and the citizen, and to find the deficit of the legislation and adapt it to the legislation. Planners do not have a say in the approval phase of the plans, their technical opinions are not taken into consideration, and the politicians see their own ideas higher than those developed by the planners through scientific methods and technical analysis, often leaving the planners to struggle for professional principles and the public interest. During this struggle, some planners are exposed to mobbing, most of them get tired of this struggle and fall into despair over time.

Keywords: Municipalities, urban planner, land rent, political pressure, professional ethics, the roles of the urban planners.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Türkiye’de plancılar çalıştıkları alana göre akademide çalışan plancılar, serbest piyasada çalışan plancılar ve kamu kurumlarında çalışan plancılar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Şehir planlarının kamu kurumları tarafından hazırlanması, onanması ve uygulanması, bu kurumlarda çalışan şehir plancılarına büyük sorumluluk yüklemektedir. Plancılar bu sorumluluk duygusuyla şehircilik ilkeleri ve kamu yararı çerçevesinde mekana müdahale ederken, uygulamada çoğu zaman siyasetin, sermayenin, sıradan vatandaşların ve diğer çıkar gruplarının baskıları altında mesleklerini icra etmek durumunda kalmaktadır. Plancılar üzerindeki baskı kentsel mekanın en önemli sermaye birikim alanı olarak görüldüğü ve kentsel rantın siyasetin finansmanında kullanıldığı son kırk yıldır artmış, kamu kurumlarında çalışan plancıları çoğu zaman siyaset, sermaye ve diğer aktörlerle çatışma haline getirmiştir. Ancak Türkiye’de akademik yazında kamu kurumlarında çalışan plancıların çalışma deneyimleri, farklı aktörlerle kurdukları ilişkiler ve bu süreçte karşılaştıkları sorunlar oldukça sınırlı tartışılmıştır. Şehir Plancıları Odasının (ŞPO) faaliyet raporlarında ya da düzenli gerçekleştirdikleri toplantılarda kamu kurumlarında çalışan plancıların özlük hakları gibi meseleler masaya yatırılmış, ancak bu tartışma alanı uygulamada plancıların karşılaştıkları sorunları anlamak konusunda yetersiz kalmıştır.

Diğer taraftan Batı literatüründe mekansal planlama alanında kamu kurumlarında çalışan plancıların rolleri, sorunları, planlama kuramı ile uygulama arasındaki ilişkiler bir süredir önemli bir tartışma alanıdır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar şehirciliğin bilimsel meşruiyet alanı ile politika arasındaki ilişki, plancıların değişen rolleri, kuram ile uygulama arasında gittikçe derinleşen boşluk, alanda üretim yapan akademisyenler ile uygulamada yer alan plancıların dünyasının kıyaslanıp kıyaslanamayacağı ve bu iki dünya arasındaki boşluğun nasıl doldurulabileceği gibi sorulara yoğunlaşmıştır (Porter, 2015). Campbell ve Fainstein (2003) akademi ile

uygulamanın birebir örtüşmesinin beklenmemesi gerektiğini ancak, birbirleri ile konuşmasının ve birbirini beslemesinin gerektiğini ileri sürmüştür. Forester (2015) ise uygulama konusunda sessiz kalan teorinin boş, teoriyi göz ardı eden uygulamanın ise naif kalacağını ileri sürmektedir. Forester (2015) eğer uygulamayı daha iyi bir noktaya taşımak istiyorsak, ana akım sosyal bilimlerin göz ardı ettiği sorulara yani karmaşık politik ve sosyal bağlamda daha iyi uygulamacı olmayı öğrenmeye yönelik sorulara önem vermeliyiz diyerek akademisyenler için önemli bir araştırma ve düşünme alanı açmaktadır. Taşan Kok (2016) akademisyenlerin uygulamadan gelenlerin sesini dinlemek zorunda olduğunu, çünkü akademisyenlerin akademik çalışmalarında yaptığı tartışmalarla ya da soru(n)larla, gündelik hayatta birebir karşı karşıya kalan plancıların uygulama alanındaki plancılar olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışma Türkiye’de meslek alanının uygulama boyutunda yer alan kamu kurumlarında çalışan şehir plancılarının planlama deneyimlerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Kamuda en büyük istihdam alanı aynı zamanda İmar Kanunu’na göre plan yapma, onama ve uygulama ile sorumlu olan Belediyelerde çalışan plancılara odaklanılmıştır. Doğası gereği kamusal bir eylem olan planlamanın merkezileşme eğilimi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye’de de Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllardan itibaren yerel yönetimlere özellikle de belediyelere plan yapma ve onama yetkisi verilmiş, ancak ülkeye özgü sosyo ekonomik nedenlerle yerel yönetimler bu yetkilerini kullanamamış, 1980’lerin başlarına kadar planların yapma, onama ve uygulama yetkisi merkezi kurumların elinde olmuştur. Ancak neoliberal politikaların 1980 sonrası etkinliğinin artmasına paralel olarak planlama sisteminde yeniden düzenlemeye gidilmiş, 3194 sayılı kanun ile yerel yönetimlere plan yapma, onama ve uygulama yetkisi verilmiştir. 1980’lerin sonlarında başlayan, 2000 sonrası hızla artan şehir ve bölge planlama okullarından mezun plancıların belediyelerde istihdam edilmeye başlaması ile de belediyelerde şehir plancılarının sayısı artmıştır. Planlama-

da yetkilerin desantralizasyonunun yerelin etkinliğini artırarak demokratikleşmeye yol açacağına dair argümanlar kamuoyunda ve meslek çevrelerinde başlangıçta büyük bir beklenti yaratmıştır. Ancak neoliberal politikaların emlak eksenli kentsel büyüme modeli, Türkiye kentleşmesinin en önemli olgularından olan klientalizm ve siyasi popülizm, belediyelerin planlamaya ilişkin yetkileri kullanabilecek finansal ve teknik yetkilerinin olmayışı bu beklentilerden uzakta başka bir resim ortaya çıkarmıştır. Meslek çevrelerinde sıklıkla planlama sisteminin gerilediğine dair eleştiriler yükselmiştir (Duyguluer, 2014; Kentleşme Şurası, 2009).

Ülkede 1980'lerde başlayan, 2000 sonrasında ise daha kararlı uygulamaya konulan neoliberal politikalar toplumsal dinamiklerle birlikte planlama kurumunun yapısında ve işleyişinde dönüşümlere yol açmıştır. Dolayısıyla plancılardan faaliyet gösterdiği piyasanın dinamikleri neoliberal politikalarla biçimlenmiştir. Bu nedenle belediyelerde çalışan plancılardan planlama deneyimlerine odaklanan bu makalenin ilk bölümünde neoliberalizm ve kamu kurumlarında çalışan plancının rollerine ve deneyimlerine ilişkin literatüre yer verilecektir. İkinci bölümde Türkiye planlama sisteminin tarihsel süreç içinde gelişimi ve belediyelerin planlama sistemindeki yeri analiz edilecektir. İzleyen bölümde Türkiye'de belediyelerde çalışan plancılardan planlama sürecindeki rolleri, planlama sürecine ilişkin deneyimleri, plançı siyasetçi ve plançı sermaye ilişkisi analiz edilecektir.

Yöntem

Bu makale MSGSÜ Bilimsel Araştırma Proje tarafından finanse edilen kamu kurumlarında çalışan plancılardan plan deneyimlerini analiz etmeyi hedefleyen bir araştırma projesinin parçası olarak kurgulanmıştır. Proje belediyelerde çalışan plancılardan çalışma koşullarına, plan yapım sürecinde kullandıkları tekniklere ve plan yapım sürecinde karşılaştıkları sorunlara odaklanmaktadır. Alan çalışması 2003 ile 2020 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilen tüm işlere ait Mesleki Denetim Uygulama (MDU) verilerinin incelenmesi

ile başlanmıştır. İkinci aşamada Türkiye'de belediyelerde çalışan şehir plancılarına ilişkin nicel veriler toplanmış, ŞPO'nun kamu kurumlarında çalışan plancılara yönelik raporları incelenmiştir.

Üçüncü aşamada Türkiye'de belediyelerde çalışan plancılara yönelik online anket çalışması yürütülmüştür. Türkiye'de 30 Büyükşehir Belediyesi, 51 il Belediyesi, 519 Büyükşehir İlçe Belediyesi, 403 İlçe Belediyesi ve 387 Belde belediyesi olmak üzere toplam 1390 belediye bulunmaktadır. Belediyelerde çalışan toplam 178.815 kişinin 27.647'si teknik personel olup, teknik personelin %7'si (1528) şehir plancısıdır (ÇŞB, 2016). Belediyelerde çalışan şehir plancılarının %46,4'ü Büyükşehir Belediyelerinde, %44,5'i Büyükşehir Belediyesi İlçe belediyelerinde, %5'i ilçe belediyelerinde çalışmaktadırlar.¹ 2016 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın (ÇŞB) yaptığı çalışmaya göre belediyelerde çalışan toplam 1528 şehir plancısı vardır ve bu anket çalışmasında plancılardan %15'ine (233 şehir plancısı) ulaşılmıştır. Ancak 2015 sonrası istihdamlar ve belediyeye bağlı işbirliklerde istihdam edilen şehir plancıları düşünüldüğünde temsiliyet oranının %15'in biraz daha altında olduğu tahmin edilmektedir. Diğer taraftan mezuniyet yılı, coğrafi dağılım ve farklı ölçeklerde belediyelerde çalışma konularında yüksek bir temsiliyet sağlanmıştır. Ankete katılan plancılardan %60'ı 35 yaşın altındaki genç plancılar iken, %40'ı 35 yaş üstüdür. Katılımcıların %62'si kadın, %38'i ise erkektir. Anket yapılan plancılardan %48,1'i Büyükşehir belediyelerinde, %14,2'si il belediyelerinde, %35,2'si Büyükşehir İlçe Belediyelerinde ve %2,6'sı il İlçe belediyelerinde çalışmaktadır. İzleyen aşamada ise belediyelerde çalışan deneyimli plancılardan 8 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Alan çalışması medya taraması ile sonuçlanmıştır.

Neoliberalizm ve Plancının Rollerini

Planlama pratiğini belirleyen ekonomi politik düzlem ve bürokratik yapı uzun bir süredir neoliberal küreselleşmenin ekonomik ve politik dinamikleri tarafından belirlenmektedir. Neoliberalizm kentsel alanı

¹ Belediyelerde hizmet alımı yöntemiyle istihdam edilen teknik ve uzman personel sayısı da yüksektir ancak hizmet alımı yöntemiyle istihdam edilen şehir plancılarının sayısına ulaşamamıştır.

piyasa odaklı ekonomik büyüme ve elit tüketim pratikleri için mobilize ederken, kamusal planların ve projelerin uygulandığı ekonomi politik yapıyı ve kentleri dönüştürmektedir (Sager, 2011). Her ne kadar kentlerdeki dönüşümler ülkelerin kendilerine özgü toplumsallıkları bağlamında farklılaşsa da, planlamanın konusu kentlerin ve hatta kırsal alanların sosyo mekânsal yapıları ve planlama sistemleri neoliberal politikalar ve uygulamalar çerçevesinde yeniden yapılanmaktadır. Dünya ekonomisinin içine girdiği krizi aşmak üzere 1970'lerin ortalarında gündeme gelen 1980'lerle birlikte hızla nerdeyse tüm dünya coğrafyasına yayılan bu doktrin farklı ülkelerde farklı ölçeklerde farklı biçimlerde uygulanmaya konulmuştur. En temelde piyasalar üzerinde devletin etkinliğini azaltmayı ve piyasalara özgürlük tanımayı öngören neoliberalizm kentleri ise ekonomik bir aktör olarak tanımlamaktadır. Kent yöneticileri birer girişimci, kentler ise bu yeni sistem içinde markalaşan, pazarlanan bir meta haline gelmiştir. Uluslararası bilişim, iletişim ve ulaşım imkanlarının artması ile geniş bir coğrafyaya yayılan ve küresel ekonomi olarak adlandırılan yeni dünya düzeninde yer alabilmek, ekonomik olarak gelişmek artık kentlerin küresel ekonomide oynayacağı roller ile belirlenmektedir. Uluslararası ya da ulusal sermayeyi çekmek kent yönetimlerin temel amacı haline gelir iken, neoliberalizm, piyasalar üzerinde denetleyici ve kontrol edici rolü olan planlama kurumuna karşı eleştirilerini yükseltmiştir.

Geleneksel planlama yaklaşımının katı, durağan, kısıtlayıcı ve bürokratik olduğu yönündeki neoliberal eleştiriler, planlamaya yönelik uzun zamandır yükselen diğer eleştiriler ile birleşince, 1980'ler boyunca bütünsel ve kapsamlı planlama yerini projeci yaklaşıma, özellikle de büyük kentsel projelere bırakmıştır.² Birçok ülkede, sermayenin yatırımlarının önündeki engelleri aşma söylemleri ile modernist planlama anlayışının kapsayıcı ve kısıtlayıcılığı dışına çıkmak için özel kanunlar ya da yönetmelikler çıkarılmıştır. Ancak planlamadaki bu parçacıl ve projeci yaklaşım, artan ekolojik problemler, iklim krizi, çevre

sorunları, toplumsal eşitsizlikler, ulusal ve uluslararası göçler gibi sorunları çözmeye araç olamamış, birçok ülkede yeni ve bütünlüklü planlama arayışına girilmiştir. Planlama kuramları alanında 1990'lardaki yeni açılımlar kentlerin içinde girdiği bu krizi aşmak üzerinedir. Yenilikçi yaklaşımlar planlama pratiğini parçacıl biçimlerde etkiler iken, özellikle katılımcı ve demokratik planlama pratiklerini öngören iletişimsel kuram ve stratejik planlama yaklaşımı birçok ülkede etkinlik kazanmıştır (Healey, 1996). Ancak planlama mesleğinin 2000'lerin başlarında sınırları hala net değildir ve planlama alanındaki kaotik ortam birçok ülkede devam etmektedir (Myers ve Banerjee, 2005). Örneğin, Parker, Street ve Wargent (2018) 1990'lardan beri İngiliz planlama sisteminin parçalandığını ve karmaşılaştığını ileri sürmektedir. Kamuda, kamu dışındaki birçok aktörün içerildiği ortaklıkların yaygınlaşması ile yönetimden yönetişime geçilmesi; kamu kurumlarının bütçelerinin kısıtlanması sonucu kurumların kapasitelerinde, bilgi ve becerilerinde boşluk doğması, bu boşluğun özel sektör tarafından doldurulması ve planlama politikalarında/yasalarında sürekli reformlar yapılması İngiliz planlama sisteminin geleneksel değerlerinin genişlemesine ve esnekleşmesine yol açmıştır (Parker, Street ve Wargent, 2018). İngiltere'deki bu dönüşüm başta Anglo Sakson ülkeleri olmak üzere birçok ülkede etkili olmuş, planlama çok aktörlü bir hale gelir iken özel sektörün etkinliği artmıştır.

Ancak neoliberalizmin modernist planlama sistemlerini esnekleştiren ve düzensizleştiren bu etkileri neoliberalizmin planlamaya karşıt olduğu anlamına gelmemektedir. Taşan Kok (2012) bu durumu neoliberalizmin çelişkisi olarak açıklamaktadır. En ilginç çelişki ise piyasa odaklı dinamiklere bağlı olan neoliberal kentsel gelişme sisteminin, eğer arazi kullanım kararları planlama kurumları tarafından düzenlenirse verimli işleyebileceğidir. Diğer bir deyişle planlama neoliberal kentsel gelişme için bir önkoşuldur (Taşan Kok, 2012). Bu nedenle planlama sistemi düzenli fakat verimsiz bir biçimde piyasaları desteklemek için mükemmel ölçek ve kurumsal sabitleri

² Modernist planlamaya ilişkin eleştiriler neoliberalizmin yükselmesi ile başlamıştır. Planlamanın Batıda II. Dünya Savaşı sonrası kurumsallaşmasına ve etkinliğinin artmasına paralel planlamaya ilişkin eleştiriler de artmıştır. Modernist planlamanın toplumsal ve fonksiyonel çeşitliliği göz ardı eden, toplumda özellikle dezavantajlı kesimleri göz ardı eden, tüm toplumsal sınıflar yerine sermaye sınıfın dolayısıyla kapitalizmin krize girmeden varlığını sürdürmesine yardımcı olduğu, toplumları tek büyük bir anlatıya hapsettiği gibi farklı kesimlerden uzun bir süredir eleştiriler gelmektedir.

aramaktadır (Allmendinger ve Haughton, 2013). Ancak planlamanın bu yeni işlevi planıcıyı bir taraftan piyasa aktörlerinin işlerini kolaylaştırırken, diğer taraftan sermaye öncelikli plan kararlarının ve projelerinin yarattığı toplumsal, ekonomik ve çevresel sorunlara çözüm üretmekle karşı karşıya bırakmakta, çoğu zaman planıcının karşılaştığı ikilemleri ya da çelişkileri artırmaktadır. Örneğin Grant (2005) Kanada'da kamu kurumlarında çalışan plancıların iyi bir planlamaya ilişkin profesyonel değerlerine rağmen politik ve mali sınırlandırmalardan dolayı kapalı sitelerin yapımına karşı gelemediklerini söylemiştir.

Lauria ve Long (2019) birçok planıcının profesyonel hayatta kişisel değerleri ve meslek alanının gerekleri; teknik analizlere dayanan bilimsel meşruiyet ile politik karar vericilerin demokratik meşruluğu arasındaki ikilemlerle karşı karşıya kaldıklarını ileri sürmektedir (ayrıca bakınız Howe and Kaufman, 1979). Sager'e (2009) göre ise bu gerilim iletişimsel planlama ve yeni kamu yönetimi anlayışı arasındaki farklılıklardan doğmaktadır. Başta gelişmiş demokrasiler olmak üzere birçok ülkede plancıların ideallerini, mesleki değerlerini ve davranışlarını belirlenmesinde iletişimsel planlama önemli iken yeni kamu yönetimi anlayışı kamu sektörü üzerindeki en önemli ekonomi politik etkiye sahiptir ve birçok ülkedeki planlama bürokrasisini piyasa odaklılık, ekonomik güvenilirlik ve yarışmacılık ilkeleri çizgisinde dönüştürmüştür (Sager, 2009). Sager (2009) neoliberallerin, planıcının rolünü, yasal ve temel süreçler hakkında uzmanlık sağlamak olarak gördüğünü, uzlaşma ortamları hazırlamak, katılım süreçlerini organize etmek, güçsüz grupları güçlendirmek gibi planıcının mesleki formasyon ile kazandığı nitelikleri göz ardı ettiğini ileri sürmektedir. Zanotta (2019) ise planıcıları kamu yararı için çalışan, neoliberalizmle çatışan ya da direnen olarak karakterize etmekten se, plancıların neoliberal varsayımları ve rasyonelleri içselleştirirken hangi yolları geliştirdiklerine odaklanmak gerektiğine dikkat çekmektedir. Penpecioglu ve Taşan-Kok (2016) Türkiye'de genç planıcılar üzerine yaptıkları çalışmada genç plancı-

ların mesleki değerleri ile meslek pratiğini gerçekleştirirken onlardan beklenenler karşısında mesleğe yabancılaşma hissettiklerini belirtmektedir. Taşan-Kok ve Oranje (2018) farklı ülkelerdeki genç plancıların profesyonel hayat ile planlama eğitiminde edindikleri değerler arasındaki boşluğa ilişkin çalışmada plancıların benzer baskılar ve yabancılaşma hissettiklerini ileri sürmektedir.

Amerika'da kamuda çalışan planıcılar üzerine yaptıkları çalışmada Lauria ve Long (2017) plancıların teknokrat, politik, melez ve kariyerist olmak üzere dört farklı rol geliştirdiklerini tespit etmişlerdir. Teknokrat plancı ağırlıklı olarak bilimsel ve objektif analizlere dayanarak tartışmalı politikaları yönlendirirken planlama kararlarının demokratik meşruluğunu politik alandaki aktörlere bırakmakta, politik plancı ise planlama önerileri için politik gerekliliğe ve bu önerilerin uygulanması için teknik uzmanlıktan ziyade ağırlıklı olarak kişiler arasında kurduğu iletişim ve işbirliklerine dayanır (Lauria ve Long, 2017). Üçüncü tip plancı melez plancıdır; uzmanlığa çok önem vermelerine rağmen, plan önerilerinin teknik ve bilimsel olarak geçerli ancak politik olarak desteklenmez ise büyük bir olasılıkla uygulanmayacağını ileri sürer. En son gruptaki planıcılar ise kariyerist planıcılar olup, bu planıcılar planlamayı sadece meslek olarak gören, uzmanlıklarının tutarlılığını önemseyen, stratejik kararları mesleklerini sürdürmek için alan planıcıdır (Lauria ve Long, 2017).

Türkiye'de de planıcılar uzun bir süredir neoliberal politikaların dönüştürdüğü planlama sisteminde ve kentlerde mesleklerini yapmaktadırlar. Geç sanayileşen bir ülkede, emlak eksenli büyüme modeli hemen hemen tüm toplumsal gruplarda rant beklentisi yaratmış, siyasal baskıya açık yerel yönetimlerde çalışan planıcılar farklı çıkar gruplarından gelen talepler ile mesleki formasyonda kazanılan mesleki değerler arasındaki alanda mesleklerini gerçekleştirmek zorunda kalmışlardır. Aşağıda ilk bölümde planlama sisteminin dinamikleri, izleyen bölümde ise emlak eksenli neoliberal politikalar ve uygulama-

ların hakim olduğu kentleşme ortamında Türkiye’de belediyelerde çalışan plancıların planlama sürecinde oynadığı roller ve sorunlar tartışmaya açılacaktır.

Türkiye’de Mekansal Planlamada Belediyelerin Yeri ve Belediyelerde Çalışan Şehir Plancıları

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu izleyen yıllar modern bir ulus devleti ve ulusal bir ekonominin inşasını dolayısıyla planlamanın yeni işlevler ve süreçlerle tanımlanmasını getirmiştir. 1930’lu yıllarla birlikte kent planlamaya ilişkin önemli yasal düzenlemelere gidilmiş, belediyeler “yerel” düzeyde/ kent bütününde planlama yapılması konusunda sorumlu ve yetkili kılınmıştır (Ersoy, 2011).³ Ancak belediyelerin mali ve teknik yetersizlikleri nedeni ile merkezi yönetim düzeyinde imar planı yapmak ve denetlemekle görevli kamu planlama büroları kurulmuştur. Dönem boyunca kent planlamaya ilişkin düzenlemelerin merkezinde Ankara var iken, planlama Ankara dışında yavaş büyüyen kentlerin çağdaş bir görünüm kazanabilmesinin aracıdır (Kubin, 1994). Cumhuriyet sonrasında ilk imar yasası 1933 yılında kabul edilirken, 1936 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile haritacılar plan yapma yetkilerini kaybetmişler, meslek alanı mimarların ağırlıklı olarak faaliyet gösterdiği bir alan haline gelmiştir. 1933 ile 1945 arasında kent planları bir yanda devlet büroları, diğer taraftan müteahhitler tarafından hazırlanmıştır (Tekeli, 2011).⁴

Ancak 1930 sonrasında oluşan kent planlama pratikleri ve kadroları II. Dünya Savaşı sonrasında çok partili siyasal rejime geçiş, tarımda makineleşme ve 1953’ten itibaren izlenen ithal ikameci sanayileşme politikaları sonucu ortaya çıkan kentleşme dinamiklerine cevap verememiştir (Tekeli, 1987). Tarımda sağlanan verimlilik ve yüksek nüfus artışı nedeniyle kırsal kesimde ortaya çıkan emek fazlalığı kentlerde ortaya çıkan sanayileşmenin emek gereksinimine yanıt vermiştir. Başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük kentlerin hemen çevresinde sanayi alanları ve gecekondu mahalleleri, kentlerin planlı alanlarında yapsatçılık ilişkileri içinde

yoğunluğu artarak dönüşen alanlar ortaya çıkmıştır. Popülist ve siyasi kayırmacılık pratikleri içinde kentlerde enformel gelişmeler yaşanırken, eş zamanlı olarak kent planlama kurumsallaşmaktadır. 1950’lerdeki kısa dönemli dışı açılma arkasından 1960’ta planlı kalkınma dönemi başlamış, 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ile planlama kavramının etkinliği artmaya başlamıştır. Ülkenin ilk kapsamlı İmar Kanunu 1956 yılında yürürlüğe girmiş, İmar ve İskân Bakanlığına kentlerin planlarını hazırlamak ve/veya hazırlatmak ve onama yetkisi verilmiştir. İmar Kanunu’nda 1972 yılında yapılan bir değişiklikle planlama sisteminde Nazım ve Uygulama İmar planları kavramları tanımlanarak kademelenmeye gidilmiş, hızla kentleşen metropoliten alanların gelişmelerini kontrol etmek üzere yerinde planlamayı öngören ama yine Bakanlığa bağlı Nazım Plan Büroları kurulmuştur. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde planlama çalışmaları Bakanlığa bağlı bu kamu büroları tarafından yürütülürken, büyük kentlerin dışında kalan kentlerin planları merkezi bir kamu kurumu olan İller Bankası tarafından hazırlanmıştır. 1933 ile 1980 arasında Türkiye’deki tüm planların %96,61’i İller Bankası tarafından yapılmıştır (Yanaşık, 2017). Belediyeler ise kısıtlı bütçeleri ve yetersiz teknik personel kapasitesi ile planların uygulanmasından sorumlu kılınmıştır. Planlamanın merkezileştiği bu dönemde 1961’te ODTÜ’de ilk şehir ve bölge planlama bölümü açılmış, 1969 yılında ise Şehir Plancıları Odası kurulmuştur. Ancak planlamanın kurumsallaştığı dönem boyunca büyük kentlerde formel ve enformel olmak üzere ikili yapı ortaya çıkar iken kentleşme sorunları ağırlaşmıştır. Hızlı kentleşme ve beraberinde kent toprakları üzerinde artan spekülasyon, özel sektörün plan dışı yatırım kararları, planlama kararları konusunda kişisel ve partizan baskılar, planlamanın katı ve durağan yapısı yanında planlamanın teknik ve kurumsal yapısına ilişkin eleştiriler dönemin planlamaya ilişkin yükselen eleştirileridir (Bademli, 1980). Kurumsal açıdan planlama-uygulama bütünlüğünün olmaması, kamu yatırımlarının programlana-

3 1933 onay tarihli 2290 sayılı Yapı ve Yollar Kanunu bu alanda Cumhuriyetin ilk yasasıdır. Bu yasa kapsamlı bir imar yasası olmaktan çok yapılar ve yollarla ilgili bir dizi ayrıntılı hüküm getiren bir belge niteliğindedir.

4 Müteahhitlik devlet bürolarında çalışan yabancı mimarların, Türkiye’de yüksekokullarda şehir planlama dersi veren akademisyenlerin ya da ülke dışında olup Türkiye’de bazı işler alan mimar plancıların yaptığı iştir (Tekeli, 2011). 1933 ile 1942 arasında bu mekanizma ile yılda 10-15 kadar kent planı üretilmiş, toplamda 108 kentin planı yapılmış, bunların 43ünü Şehirçilik Fen Heyeti, 65ini müteahhit uzmanlar yapmışlardır (Tekeli, 2011). Bu dönemde üretilen plan türleri ise 1. Mahalle planlaması, 2. Köy Planlamaları, 3. Eskiden var olan kentlerin planlamaları, 4. Yeni kentlerin planlamaları, 5. Bölge planları (Tekeli, 2011).

maması, planlama ile yatırımların birlikte gidememesi, belediyelerin teknik ve mali sorunları, belediyelerde yeterli uzman olmaması dönem boyunca yapılan en önemli eleştirilerdendir.^{5,6} 1970'lerde en ilginç olaylar ise belediyelerde yaşanmış, bazı belediyelerde başlayan Yeni Belediyecilik Hareketi ile 'Üretici Belediye', 'Kaynak Yaratıcı Belediye', 'Demokratik Belediye' gibi sloganlarla belediye olgusuna yeni boyutlar kazandırılmıştır (Yener, 1989). Buna paralel olarak özellikle büyük belediyeler kendi bünyelerinde çeşitli uzmanlık dallarından kadrolar kurarak kentsel sorun odaklarına el atmışlar, ancak tüm bu birikimler 1980'li yılların politik ikliminde rafa kaldırılmıştır (Yener, 1989).

Türkiye'de 1980 yılında neoliberal politikaların uygulanmaya başlaması ile İthal ikameci sanayileşme politikaları terk edilmiş, ihracatı teşvik eden dışa açık bir ekonomi modeli benimsenmiştir. Neoliberal politikaların uygulanması ile sermaye birikim sürecinde yaşanan dönüşüm ülke yerleşim sisteminde, mekanlar arası iş bölümünde ve kentlerin mekânsal yapılarında değişiklikler meydana getirmiştir. İhracat potansiyeli olan kentlerde sanayileşme, turizm potansiyeli olan kıyı kentlerinde turistik konaklama tesisleri ve ikinci konut, büyük kentlerde bir taraftan üst orta ve orta sınıf için kapalı siteler ya da lüks rezidanslar, alt orta sınıf için kooperatifleşmeyi desteklerken, gecekondular alanlarında çıkardığı af yasaları ile bu alanları yoğunluğunu artırarak formel piyasalara eklememesini öngörmüştür. 1980'lerde bu büyük mekânsal yeniden yapılanma planlama sisteminin yeniden düzenlenmesi ile mümkün olmuştur. Bürokratik mekanizmalar nedeni ile planlamanın ağır işlediği ve kentteki gelişmelerin arkasında kaldığı gibi eleştiriler artarken İmar ve İskân Bakanlığı ve Nazım Plan Büroları kapatılmış, planlar üzerindeki Bakanlığın denetim mekanizması kaldırılmış, yerel yönetimlere plan yapma, onama, uygulama ve denetleme yetkileri verilmiştir. Büyükşehir Belediyesi yönetimi hakkında çıkarılan bir yasa ile metropoliten alanlarda anakent belediyesi ve ilçe belediyelerinden oluşan ikili bir sistem oluşturulurken,

devlet bütçesinden belediyelere verilen pay artırılmış, emlak vergisi belediyelere bırakılmıştır. Ancak yerel yönetimlerin planlamaya ilişkin yetkilerini doğru, yerinde ve bilimsel dayanakla kullanımını sağlayacak finans, kadro ve teknik alt yapı donanımları eksik kalmıştır. Sırcan (2007) bu süreçte taşrada önce şaşkınlık, planlamanın merkezi kurumlarında ise bir tür küskünlük yaşandığını ifade etmektedir.⁷ Dönemin belediyecilik anlayışı girişimcilik, yönetim ve kentlerin pazarlanmasıdır. Bu anlayış planlamayı gelişme önünde engel olarak görmüş, dolayısıyla bütünlüklü planlama terk edilmiş, ıslah imar planları, mevzi planlar ve plan değişiklikleri ön plana çıkmıştır. Kent bütününe yönelik planlar yerine parçacıl planlarla 1980'lerde inşaat sektöründe hızlı bir büyüme yaşanmış, daha önce özel mülk sahibi, küçük girişimci, yapsatçı, gecekondular sahiplerine bırakılan kentsel rantlara, büyük sermaye ve arsa mafyası da talip olmuştur (Kubin, 1994). 1980'li yılların sonlarından başlayıp 1990'lı yıllar boyunca özellikle de merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin farklı siyasi partiler tarafından yönetildiği dönemlerde kentsel rantlara el koyma ve dağıtma adına mücadeleler yaşanmış, bu mücadelelerin sonunda bir dizi yasal ve yönetsel düzenleme yapılarak plan yapma ve onama yetkisine sahip kamu kurum ve kuruluşlarının sayısı hızla artırılmıştır.

Türkiye planlama sisteminin düzensizleştirilmesinde ikinci dönem 2000 sonrası gerçekleşmiştir. Döneme damgasını vuran en önemli gelişme temelleri 1994 sonrası İstanbul'daki yerel yönetim deneyimine dayanan AKP belediyecilik anlayışının, 2003 seçimleri sonrasında tüm Türkiye'de uygulanmasıdır. Projeci belediyecilik olarak adlandırılabilir bu anlayışta, neoliberal politikalar daha kararlı bir biçimde uygulamaya konmuş, inşaat ve gayrimenkul sektörü en önemli sermaye birikim alanı olarak yerini korumuş hatta ekonominin motor gücü olarak görülmüştür. AKP özellikle Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına uyum sağlama gereğinin itici gücüyle 2004 ile 2011 arasında yerelleşme adına belli adımlar atmıştır. Bu dönemde belediyelerin mali özerklikleri geliştiril-

5 Modern planlama tekniklerinin kullanılmaması, planlama verilerinin derlenememesi, planlamaya ilişkin ölçüt ve standartların olmaması, planların hatalı içerikleri, kadastro sorunları gibi sorunlar gündeme getirilirken planlamanın başarısızlığında kurumsal işleyiş de sıkça sorgulanmıştır (Bademli, 1980).

6 Akademik çevrelerde mevcut planlama sistemi yerine İngiltere kaynaklı strüktür planlama, eylem planlama gibi kavramlar önerilirken, ŞPO 'yerinden planlama' ve 'katılımcı planlama süreçlerini gündeme getirdi. İller Bankası ise bitmiş plan elde etme sürecinin belirli ölçüde dışına çıkabilen özel sözleşmeli planlama yaklaşımları denedi.

7 Planlamanın kuralsızlaştırıldığı ve denetimsizleştirildiği bu dönemde finansal ve teknik kapasiteleri düşük olan yerel yönetimlerin nazım ve uygulama imar planlarını ise hala İller Bankası yapmakta ya da yaptırmaktadır.

miş, görev ve sorumluluklarına turizm ve tanıtım, sosyal hizmet ve yardım, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi yeni alanlar eklenmiştir (Gürakar, 2018). Ancak AKP hükümetleri bir süre sonra yerel yönetimlerin geçici olarak güçlendirilmesinin aksi istikametinde bir dizi düzenleme ile merkezi idari birimlerinin kentsel mekana müdahale imkanlarını genişletmiştir (Alkan, 2015). TOKİ'nin yetkileri artırılmış, 2011 yılında planlamaya ilişkin birçok yetki yerelden alınıp Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiş, büyükşehir kanunu ve 6306 sayılı Risk Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun gibi yasalarla planlama sistemi parçalanarak merkezileştirilmiştir. Başta Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve TOKİ olmak üzere, çeşitli kurumlar merkezden ve yeni yasalardan aldıkları destekle noktasal projelerin bizzat uygulayıcısı olmuşlardır (Özden, 2013). Bir taraftan stratejik mekânsal planlama kavramı, diğer taraftan eş zamanlı olarak projeci yaklaşım tüm planlama hiyerarşisini alt üst etmiştir (Özden, 2013). Planlamanın kolaylaştırılması, imar işlerinin hızlandırılması, işlemlere ilişkin istisnalaştırmalar, kurumlara muafiyetler, mevzuatın dışlanması planlama sistemine müdahalenin temel kavramları haline gelmiştir (Duygulu, 2014). Tüm bu müdahalelerin temel nedeni ise ekonominin motor gücü olarak görülen inşaat sektörünün canlandırılmasıdır.

AKP döneminde servet üretimi büyük oranda inşaat ve gayrimenkul üzerinden elde edilen rantın biriktirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere tüm toplumsal kesimler hızlı kentleşmenin getirdiği kentsel rantlardan daha yüksek pay alma çabası içine girmiştir (Yoloğlu, 2014; Kahraman, 2010). İmar yasası ile parçacı planlamanın önünün "sınırsız" biçimde açılması, planlamada ve uygulamada denetim mekanizmalarının kurulmaması gibi nedenlerle başta ilave ve mevzii planlar olmak üzere sektörel planlar, merkezi konut yatırımları ve af yasaları ile birçok kentte gelecek yirmi yıllık nüfus kestirimlerinin iki katı büyüklükte nüfusun yaşayabileceği kadar büyük alanlar planlanmıştır (Kentleşme Şurası, 2009). EMF (2018;124) verilerine

göre 2003 ile 2018 yılları arasında inşa edilen 8.3 milyon konut Türkiye'deki toplam konut stokunun üçte biri kadardır (Yeşilbağ, 2020). Başka bir deyişle varolan her üç konuttan bir tanesi AKP'li yıllarda inşa edilmiştir (Yeşilbağ, 2020). İnşaat ve gayrimenkul sektörü, ülke ekonomisinde aktörler arasındaki ilişkilerde belirgin hale gelen kayırma ekonomisi temelli ilişkilerin en yoğun gözlemlendiği alanlardan biri haline gelmiştir. Gürakar (2018) belediyelerin TOKİ, Ulaştırma Bakanlığı gibi kurumlarla beraber klientalist ekonominin temel aktörleri haline geldiklerini, bu kurumlar üzerinden kamusal kaynakların özellikle iktidara yakın çıkar gruplarına aktarıldığını belirtmektedir. Böylece inşaat en karlı yatırım haline gelir iken, belediyeler de bu süreçte rant odaklı çıkar ilişkilerinin, koalisyonların ve çatışmaların alanı haline gelmiş, belediyede çalışan plancılar ise bu ilişkilerin tam da merkezinde gerilimli bir pozisyonda kendilerini bulmuşlardır. Aşağıdaki bölümde Türkiye'de belediyelerde çalışan şehir plancılarının genel profili ve belediyelerdeki planlama faaliyetleri verildikten sonra, belediyelerde çalışan plancıların planlama sürecindeki rollerine ve karşılaştıkları sorunlara odaklanılacaktır.

Belediyelerde Planlama Birimleri ve Plancının Çalışma Koşulları

Türkiye'de belediyelerdeki şehir plancısı istihdamı oldukça düşüktür. Büyükşehir belediyelerinde belediye başına 23, Büyükşehir Belediyesi İlçe Belediyelerinde belediye başına 1,3; il belediyelerinde belediye başına 1,6; ilçe belediyelerinde 0,1; toplam 368 belde belediyesinde ise sadece 3 şehir plancısı bulunmaktadır (Kentges, 2016).⁸ Bu nedenle belediyelerin birçoğu planlarını serbest çalışan plancılara yaptırmaktadırlar. Son yıllarda sadece büyük kentlerde az sayıda belediye kendi kadrolarını oluşturarak plan yapabilecek düzeye ulaşmıştır. Ancak bu da sadece İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerle sınırlıdır. Her ne kadar belediyeler 1985'te plan yapma yetkisine sahip olsalar da 2000'li yıllara kadar İller Bankası üzerinden, sonrasında ise ihale ya da satın alma yolu ile imar planlarının elde edilmesine devam edilmiştir.⁹ Bu neden-

⁸ Birçok belediyede ise hala hiç şehir plancısı bulunmamaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 2016 yılında gerçekleştirdiği belediyeler anketine göre Türkiye'de hala hiç teknik eleman olmayan belediyeler olabildiği gibi, bazı belediyelerde ise sadece harita teknikeri vardır.

⁹ İller Bankasının 2011 yılında İlbank olarak dönüşmesi ile yeni bir düzenlemeye gidilmiş, bunun sonucunda plan elde etmede İller Bankasının payı büyük oranda düşmüştür.

le 2003 ile 2018 yılları arasında ŞPO'da mesleki denetim uygulamasına giren plan işlerinin işverenleri arasında en yoğun çalışılan kamu kurumu %87 ile Belediyeler, %30 ile İl özel idaresi ve %20 ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığıdır (Öktem Ünsal ve Aksümer, 2019).

Şehir plancılarının belediyelerde istihdamı 1990'ların başlarına kadar oldukça azdır. Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün sadece bir okulda olması ve planlamanın merkezîyetçi yapısı plancıları ağırlıklı olarak merkezi kamu kurumlarında ve sınırlı sayıda da olsa serbest çalışmaya yöneltmiştir. Plan yapma, onama ve uygulama yetkilerinin yerel yönetimlere devredilmesi, daha da önemlisi Belediyelerin yoğun olarak islah imar planları ya da plan değişiklikleri yapmaya başlaması ile şehir plancılarına olan talep artmıştır. 1980'lerde kurulan beş yeni planlama bölümünün ilk mezunlarının bir kısmı belediyelerde istihdam edilmeye başlamış, şehir plancısı istihdamındaki gerçek artış ise inşaat sektörünün 2000 sonrasında yükselişi ve artan planlama okullarına paralel gelişmiştir. Bu nedenle belediyelerde çalışan plancıların yaş ortalaması oldukça gençtir. Yapılan anketlere göre belediyelerde çalışan plancıların %78'i 40 yaşın altındadır. Başlangıçta sadece ülkenin gelişmiş kentlerinin belediyelerinde şehir plancıları istihdam edilirken, bugün coğrafi olarak hemen her bölgeye yayılmıştır.

Belediyelerde plancılar farklı pozisyonlarda çalışmaktadır. Plancılar teknik eleman, müdür, memur, vb. kadrolarda istihdam edilirken, son yıllarda sayılı da olsa genel sekreter yardımcısı, teknik belediye başkan yardımcılığı gibi görevlerde bulunanlar vardır. Belediyelerde şehir plancılarının sayıları artmış ancak ülkede neoliberal yeniden yapılanmanın çalışma yaşamına ilişkin getirdiği düzenlemeler ile yaygınlaşan güvencesiz çalışma koşulları şehir plancılarının da istihdam biçimlerini etkilemiş, çalışma koşullarında ciddi gerilemeler ortaya çıkmıştır. Anket yapılan plancıların %44,2'si kadrolu, %28,3'ü sözleşmeli belediye çalışanı, %27,5'u sözleşmeli şirket çalışanıdır. Özellikle genç plancılar arasında sözleşmeli çalışma biçimi yaygınlık

kazanmıştır. 35 yaş altındaki plancılarda kadrolu çalışma oranı %38'e gerilirken, 30 yaş altında kadrolu çalışma oranı %3'e düşmektedir. Güvencesiz çalışma koşulları plancılar üzerinde bir sonraki bölümde tartışmaya açılacak bir dizi baskıyı artırmıştır.

Belediyelerde çalışan plancıların yaptıkları işler ve çalıştıkları birimler belediyenin büyüklüğüne paralel olarak değişmektedir. Planlamanın farklı ölçeklerinde ve sektörel planlarda çalışmak ancak büyük belediyelerde söz konusudur. Büyükşehir belediyelerinde ve Büyükşehir İlçe Belediyelerinde Deprem Risk Yönetimi ve Kentsel İyileştirme, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, Kentsel Ulaşım, Koruma, Gecekondu ve Sosyal Konutlar Müdürlüğü gibi farklı çalışma alanları ve uzmanlaşma alanları var iken, İl belediyelerinde Kentsel Dönüşüm Birimi ve Plan ve Proje Müdürlüğü, ilçe belediyelerinde ise sadece Fen İşleri Müdürlüğü ve İmar ve Şehircilik Müdürlüğü bulunmaktadır. Farklı uzmanlaşmış birimlerin varlığı Büyükşehirlerde planlamanın farklı alanlarında çalışma alanları açarken bu durum ancak İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde mümkündür. Ancak hem birçok Büyükşehir Belediyesinde hem de il ve ilçe belediyelerinde en yoğun yapılan planlama işi imar planı değişiklikleri, revizyon ve ilave imar planı gibi parçacıl planlardır. ŞPO'nun MDU verilerine göre ülkede 2003 ile 2018 yılları arasında yapılan tüm işlerin %78'i 'imar planı değişikliği', %20'si 'Nazım ve Uygulama İmar Planı'dır (MDU 2003-2018).¹⁰ Kentges (2016) belediyeler anketine göre ise sadece 2015 yılında gerçekleştirilen toplam uygulama imar planı değişikliği sayısı 12.695'tir. Bu nedenle belediyelerde çalışan ve eğitimleri boyunca farklı ölçeklerde ve sektörlerde bütünlüklü plan yapmayı öğrenen plancıların kent bütününe yönelik planlama çalışmalarında yer alma ihtimalleri düşüktür. Kentlerin özellikle son kırk yılında mekânsal gelişiminde belirleyici olan parçacıl planlarda ise etkileyici olamamakta, bu süreçte sık sık çıkar gruplarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. İzleyen bölüm belediyelerde çalışan plancıların planlama sürecindeki rolleri ve karşılaştıkları bu sorunlar tartışılacaktır.

¹⁰ Türkiye büyükşehir belediyelerinin %93'ünde, il belediyelerinin %80'inde, ilçe belediyelerinin %57'sinde onaylı Nazım imar planı bulunmaktadır.

Siyaset ve Rant İlişkilerinin Baskısı Altında Belediyelerde Plancının Rollerini

Belediyelerde plancıların en yoğun yaptıkları iş, kentin her türlü plan ve plan değişiklikleri hakkında bilimsel verilere, teknik analizlere ve mevzuata dayanarak görüş oluşturmak, mecliste onanan plan kararlarını plana işlemek ve uygulama aşamasında doğan sorunları çözmektir. Belediyelerde planlama salt teknik bir iş, plancı ise teknik bir eleman olarak görülmekte, plancılar planlama sürecinde, plan kararlarının alınmasında etkili olamamaktadır. Bu noktada Türkiye’de belediyelerde çalışan plancılar Howe ve Kaufman’ın ‘teknik eleman’ rolündedir (Howe ve Kaufman, 1979). Belediyelerde çalışan plancılar arasında plancının plan kararlarının alınması konusunda belediye başkanı ve belediye meclis üyeleri üzerinde etkili olduğunu düşünenlerin oranı %31,2 iken, hayır ya da nadiren cevabı verenlerin oranı %68,9’dur. İlçe belediyelerinde ve il belediyelerinde çalışan plancılar planlama sürecinde daha etkili olduklarını düşünürken, Büyükşehir belediyelerinde bu oran diğer ölçeklerdeki belediyelerde çalışan plancılara göre daha azdır. Yapılan ankette plancıların planlar üzerinde etkili olma nedenlerine ilişkin açık uçlu soruya plancılar, çalıştıkları kurumlardaki planlara, yerel halkın taleplerine, imar mevzuatına, hukuki süreçlere, planlama ve şehircilik ilkelerine ve planların uygulanması sırasında karşılaşılan sorunlara hakim olma olarak cevap vermişlerdir. Plancılar planlama sürecindeki etkinliklerinin belediye başkanı ve meclis üyelerinin plan kararına ilişkin siyasi veya başka nedenlerle oluşan talepleri yoksa; plan kararları, bilimsel açıdan sorulabilecek soruları yanıtlıyor ve mevzuata ilişkin gereklilikleri yerine getiriyorsa söz konusu olabildiğini ileri sürmektedir. Deneyimli plancı A’ya göre kesinleşmiş kararlarda plancının kararına çok bakılmazken, belirsiz konularda plancının önerisine bağlı kalınabilmektedir. Ancak plancıların birçoğu rant açısından önemli olmayan alanlarda, mülkiyet sahipleri ya da siyasi otoritesinin konuya ilişkin fikri yoksa ya da talepleri bulunmuyorsa ya da mülkiyet sahibi güçlü değilse etkili olabildiklerini,

aksi durumlarda özellikle de rantın yüksek olduğu alanlarda hiçbir etkileri olmadığını düşünmektedir. Plancılar belediyelerde plancıyı etkili kılan en önemli unsurlardan bir diğerinin mevzuata hakimiyet olduğunu ileri sürmektedir. Plan ya da plan değişikliklerinde siyasetçilere mecliste kullandıkları oy karşılığında karşılaşılabilecekleri olası tazminat vb. ya da vatandaş ile karşı karşıya kalma gibi hukuki durumlar anlatıldığına siyasetçiler plancıları dinlemektedir (Plancı C). Özellikle yerel siyasette uzun zaman geçirmiş siyasetçiler, planlara açılan davaların ya da üst kurumların vereceği olumsuz raporların uygulamaya imkan vermemesi halinde siyaseten güç durumlarla karşılaşılabileceklerini bildikleri için plancıların fikirlerine göre karar verebilmektedir. Başka bir plancıya göre ise siyasetçiler siyaseten kabul etmek istemedikleri konuları reddetmek için her türlü teknik gerekçenin arkasına sığınabilmektedirler.

Ancak plancıların çok büyük bir çoğunluğu planlama süreçlerinde etkili olmadıklarını düşünmektedir. Plancılara göre planlama sürecinde etkili olamamalarının en büyük nedeni planlamanın siyasetten ve rant ilişkilerinden bağımsız olmayışıdır. Anket yapılan plancıların %90,1’i planlama sürecinde siyasetin planlama üzerindeki belirleyiciliğinin arttığını, %88,8’i ise rant ilişkilerinin planlama sürecinde belirleyiciliğinin arttığını ifade etmiştir. Plancılara göre her kararın arkasında siyasi bir gerekçe vardır ve plan kararlarının alınmasında siyaset ve sermaye arasındaki ilişkiler etkilidir (Plancı B, Plancı E, Plancı F). Plancılara göre planlama sürecinde bölgeye/kente ilişkin vizyon, amaç ve hedeflerin belirlenmesinde en etkili olan aktör belediye başkanıdır (%82,7). Belediye başkanından sonra en etkili aktörler sırasıyla varsa Büyükşehir Belediye başkanı ve meclisi (%69,8), merkezi siyaset aktörleri (%65,6), ve belediye meclisi üyeleridir (%64). Anket yapılan plancılara göre belediye başkanının ve meclis üyelerinin plan kararları alırken temel belirleyicileri ise seçimle iş başına gelmeleri, siyasi çıkarları, uluslararası, ulusal ya da yerel sermaye, diğer çıkar grupları, vatandaşın talepleri, kanunlara ve mevzuata uygunluk, kısa/uzun vadeli siyasi hedefler, kişisel rant, parti

çıkarlarına uygunluk, yatırımın büyüklüğü, rant baskısının yoğunluk düzeyidir. Plan kararları verilirken özel mülkiyet, gayrimenkul geliştirme/ruhsatlardan, vergilerden gelecek gelir ve yerelde enformel ilişki ağları gibi faktörler de çok önemlidir. Plancılar belediye başkanının kişiliğinin ve meclisin yapısının da planlama sürecinde alınan kararlarda belirleyici olduğunu ifade etmiştir (Plancı H, Plancı A). Eğer belediye başkanı siyasi ve rant ilişkilerine entegre olmuş, planlardan kişisel çıkar beklentisine girmiş ise planlarda rant ilişkilerinin belirleyiciliği artmakta, ya da meclisteki çoğunluk yapılı çevrenin üretimi ile ilgili meslek grubundan kişilerden oluşuyor ve bu kişilerin kentsel rantlara dair beklentileri var ise planlama kararlarında bu yönde etkileyici olabilmektedirler.

Belediyelerde siyaset ve rant ilişkileri içinde şekillenen planlamayla ilgili işlerde siyasetçinin plana ve plancıya bakış açısı ve plancıdan beklentileri plancının formasyonundan ve meslek ilkelerinden oldukça ayrılmaktadır. Sager'e (2011) göre 21.yy'ın başında kamuda çalışan plancıların piyasanın olumsuzluklarını düzelteren yada azaltan rolü zayıflamış, planlamanın işlevi piyasaları harekete geçirerek büyümeyi gerçekleştirme koşullarını aramak olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de belediyelerde imar planları, uygulamanın önünü açması için hazırlanan ve İlçe ve Büyükşehir Belediyelerinden süratle geçerek tamamlanması gereken sadece teknik bir mesele ya da prosedür olarak görülmektedir. Deneyimli plancı B'ye göre belediye başkanı planlar ya da plan değişiklikleri hakkındaki kararları meclis üyeleri ve sermaye ile birlikte alır, teknik meclis üyeleri ise planlamanın teknik işlerini kontrol eder. Serbest planlama bürosuna ihale edilen işlerde genelde belediye başkanı serbest çalışan plancının hazırladığı planlara doğrudan müdahil olur, plan bitmiş halde belediyedeki plancıya gelir (Plancı B). Bu süreçte belediyede çalışan plancı ya hiç yoktur ya da plan hazırlık aşamasında olsa bilse yukarıda da tanımlandığı üzere etkili olma düzeyi çok düşüktür. Siyasetçinin belediyedeki plancıdan beklentileri ise farklıdır. Plancılar Türkiye'de belediyeler-

de siyasilerin uzman bilgisi alma kültürünün olmadığını belirtmişlerdir (Plancı A, Plancı D). Plancının etkinliği belediye başkanının ahlaki değerleri, kentsel gelişmeye dair beklentisi, plancıyı bu konuda birikim sahibi olarak görüp görmemesi gibi faktörlerle ilişkili olduğunu ileri sürmektedir (Plancı G, Plancı H). Plancı A ve Plancı C'ye göre belediyelerde dosyaların incelenmesi sırasında genelde belediye başkanı plancıdan seçmenin isteğine olumlu görüş geliştirilmesini, bunun için de genellikle mevzuatın uygulanmasını değil, plan ya da plan değişikliğinin mevzuata uydurulmasını ister. Siyasetçi için iyi plancı kanunda açığı bulan kişidir (Plancı A, Plancı B). Deneyimli plancı D'ye göre söz konusu plan ya da proje teklifi ne kadar büyük ise plancının rolü/gücü o kadar azalmaktadır. Belediyelerde plan kararları meclise sunulmadan önce görüş geliştirmesi gereken imar komisyonları da plancıyı konunun uzmanı olarak görmekten ziyade sekretarya olarak görmekte, kendi fikirlerini dikte etmeye çalışmaktadırlar (Plancı A). Ya da İmar Komisyonu plancıardan gelen teknik görüşleri çoğu zaman dikkate almamaktadır (Plancı B, Plancı E).

Deneyimli plancı A'ya göre:

'Komisyonlar ve belediye meclisleri genelde emlakçılar, müteahhitler, mimarlar ve inşaat mühendisleri gibi inşaat ile ilgili mesleklerden kişilerden oluşur. Belediye meclisi üyeleri çoğu zaman planlamaya ilişkin meselelerde İmar Komisyonunun raporu üzerinden kendi siyasi grup toplantılarında yüzeysel olarak bilgi sahibi olur. Meclis üyelerinin bir çoğu için teknik boyutlarda tüm mesele kaç kat verildiği ve emsalin kaç olduğudur. Yine bir çoğu sadece orayı imara açtık gözüyle bakar ve bu "imara açma" bölge halkı için rant sağladığından o bölgeye hizmet götürmüş fikrindedir. Planlamada tasarım ya da ulaşım şeması, alt merkezler oluşturulması, donatı alanlarına erişim vb gibi teknik konularda yetkinlikleri bulunmamaktadır. İmar Komisyonunda her şey inşaat maliyeti üzerinden konuşulmaktadır. Burada her bir metrekaşe kar anlamına geliyor. Ne kadar fazla yapabilirse o kadar karlı.'

Sager'e (2009) göre neoliberal toplumlarda plancının rolleri birçok gerilimleri barındırmakta, plancının gündelik çalışma koşulları olumsuz etkilenmektedir. Türkiye'de de belediyede çalışan plancıların sadece plan kararlarını çizen teknik eleman olarak görülmesi, idarenin ya da vatandaşın planlama ilkelerine ve kamu yararına aykırı, çoğu zaman rant odaklı taleplerini mevzuata uydurmasının beklenmesi belediyelerdeki plancı üzerinde baskı yaratmaktadır. Plancıların konuya ilişkin açık uçlu soruya verdikleri cevaplarda belediyelerde planlamaya önem verilmemesi, yönetimin planlamayı geçici/anlık bir araç olarak görmesi, planların çok hızlı bir şekilde yeterli analiz yapılmadan hazırlanmasının istenmesi, yetersiz teknik personel sayısı, plan kararlarının her yönetim değişikliğinde değiştirilmesi, yine plan kararlarının uygulanabilmesi için gerekli zamanın beklenmemesi plancılar üzerinde önemli baskı alanlarıdır. Plancıların bu koşullar altında yapabildikleri ise mesleki değerlere ve kamu yararına aykırı dosyalar hakkında görüş oluştururken konuya ilişkin bilimsel ve teknik analizlere dayanan görüş oluşturmak ve bu tür plan kararlarını içeren teklifler altına imza atmamaktır (Plancı E). Ancak plancının itiraz hakkının hukuki koruma altına alınmaması nedeni ile plancı yasaya aykırı dediği anda plan yapım sürecinden uzaklaştırılmakta, görev yerleri değiştirilerek pasifleştirilmekte, işten atılma gibi tehditlerle mobinge uğramaktadır. Özellikle son yıllarda plancıların bir çoğu düşük ücretle yıllarca taşeron olarak çalıştırılmakta, yöneticiler tarafından işten atılma tehdidi ile onaylamadıkları dosyalara imza atmaya zorlanmaktadır (Plancı E, Plancı F). Oranje, Venter ve Ferreira'nın (2018) Güney Afrika'da genç plancılar üzerine yaptıkları araştırmasında da benzer bir biçimde plancıların planlamanın 'asil duruşu' ile hareket ettiklerinde kariyerlerinin tehdit edildiğini, bundan vazgeçip, maaşları için çalıştıkları tespit edilmiştir.

Türkiye'de belediyelerde çalışan şehir plancılarına göre kentlerin gelişiminde belirleyici olan ana kurum belediyelerdir. Ankete katılan plancıların %75,4'ü kentin

gelişiminde en önemli aktörün belediyeler olduğunu düşünürken, %15,9'u nadiren, %8,6'sı ise hayır cevabı vermiştir.¹¹ Plancılar mesleğin birebir uygulama alanı olduğu için belediyelerde çalışmanın önemine dikkat çekmektedir. Ancak mevcut ekonomi politik ortamda mesleklerini icra ederken plancılar kendini siyaset sermaye arasındaki rant ilişkilerinden korumaya çalışan, baskılarla boğuşan, çıkar grupları ile çatışan ve şehircilik ilkelerini ve kamu yararını yaşatmaya çalışan konumda bulunmaktadır (Plancı B, Plancı E, Plancı F). Plancı sürekli olarak siyasetle, sermaye ile ve vatandaşla mücadele halindedir (Plancı C, 2021, Plancı H). Gündelik evrak işlerine boğulan plancılar kente dair temel konularda planlamaya ilişkin öneriler geliştirmeye vakit ayıramamakta, zaten genelde de plancıdan yeni görüş geliştirmesi beklenmemektedir. Kentin gelişiminde bu kadar etkili kurumlarda çalışmak ancak meslek formasyonu ile elde edilen bilimsel bilginin kullanma olanaklarının yaratılmaması, bilimsel veriler ve ilkeler çerçevesinde yönlendirilmesi gereken süreçlerde siyaset, sermaye ve vatandaşın rant odaklı projelerle etkili olması ise plancılar da bir süre sonra ne yaparlarsa yapsınlar hiçbir şey değişmeyecek psikolojisinin hakim olmasına neden olmaktadır (Plancı E, Plancı F).

Sonuç

Türkiye'de farklı mekânsal ölçeklere ilişkin bütüncül ve parçalı tüm planların hazırlanması, vizyon amaç ve stratejilerin geliştirilmesi, bu süreçlerde bilimsel analizler, şehircilik ilkeleri ve kamu yararına göre karar vermeye ilişkin temel bilgileri içeren mesleki formasyonla mezun olan plancılar yerel yönetimlerde özellikle de belediyelerde çalışmaya başladıklarında siyaset ile sermaye, siyaset ile vatandaş ve hatta siyaset ile kamu kurumları arasındaki kentsel rant ilişkilerinin belirleyici olduğu planlama süreçlerinde mesleklerini icra etmek durumunda kalmaktadırlar. Son kırk yıldır uygulanan neoliberal kentleşme politikaları ile kentsel rantlar en önemli birikim alanı haline gelmiş, başta büyük sermaye grupları olmak üzere tüm toplumsal kesimler toprak üzerinden yaratılan ranttan

¹¹ Bu oran büyükşehir belediyelerinde %82'ye çıkar iken büyükşehir ilçe belediyelerinde ve ilçe belediyelerinde sırasıyla %63,4'e ve %50'ye düşmektedir (Bap Anket, 2021).

pay alabilme arayışına girmiştir. Özellikle 2000 sonrasında inşaat sektörünün ekonominin motor gücü olarak görülmesi, özel sektör yanında kamu kurumlarına da kendi mülkleri üzerinden ayrıcalıklı plan değişiklikleri ile kentsel rant yaratarak kaynak yaratılmasının empoze edilmesi ile kentler üzerindeki baskı daha çok artmıştır. Tüm bu baskılar sonucu mekânsal planlama sistemi parçacıl planlama yaklaşımları ile dağınık hale gelmiştir. Demokratikleşme adına planlamada yetkilerin yerel yönetimlere verilmesine rağmen, kentsel rantlara ortak olmak adına birçok kamu kurum ve kuruluşuna da plan yapma ve onama yetkisi verilerek, Türkiye planlama sistemi kaotik bir hale getirilmiştir. Dönem boyunca belediyelerde en çok yapılan iş plan değişiklikleri, ilave imar planları gibi parçacıl planlar olmuştur.

Her ne kadar yapılan yasal düzenlemeler ile İstanbul, Ankara, İzmir ya da kentsel rantın yüksek olduğu kentlerde merkezi kamu kurum ve kuruluşların noktasal müdahaleleri söz konusu ise de hala belediyeler kentlerin mekânsal gelişimlerini yönlendirmede etkili aktördür. Ancak mekânsal planların hazırlandığı, onandığı ve uygulamaya geçirildiği kurumlar olan belediyelerde planlama sürecini yönetmek konusunda ciddi sorunlar vardır. Bu sorunların en başında siyaset ve sermaye odaklı çıkar gruplarının baskısı, yetki karmaşası, finansal, teknik kapasite ve personel yetersizliği gelmektedir. Türkiye belediyelerinde çalışan plancı sayısı belediyelerin planlamaya ilişkin yetki ve sorumlulukları ile karşılaştırıldığında sayıca çok azdır. Plancılar gündelik özellikle de rant odaklı plan değişikliklerine ilişkin tekliflerin değerlendirilmesi ya da hazırlanması ile uğraşmakta, kentlere ilişkin bütüncül planlar ise serbest çalışan planlama büroları tarafından gerçekleştirilmektedir. Belediyede çalışan plancının görevi ise sadece siyaset ve sermaye ya da siyaset ile vatandaş arasındaki ilişkiler sonucu alınan kararların teknik olarak çizilmesi ve mevzuata uydurulması olarak görülmektedir. Bu noktada Türkiye’de plancının rolü literatürdeki teknik eleman olarak tanımlamak mümkündür. Ancak Lauria ve

Long’un (2019) tanımladığı teknik eleman rolünden farkı yönlendiriciliğinin sınırlı olması ve plancıdan mevzuatın uygulanması değil mevzuatın açığını bulularak siyasi kararların mevzuata uydurmasının beklenmesidir.

Yerel siyasetin sermaye ve yerel halkın baskılarına açık olması, siyasetin ve rantın planlama üstündeki belirleyiciliğinin artması, kamu yararı yerine rant odaklı yaklaşımın hâkim olması, planlamada ölçek ve yetki anlamında kaosun artması ve değişen yönetimler sebebiyle planların devamlılığının sağlanamaması, plancılar üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Bu noktada Türkiye’de belediyelerde çalışan plancılar literatürde farklı ülke örnekleri üzerinden tartışılan belediyede çalışan plancılarla benzer baskılar yaşamaktadır. Ancak Türkiye’de gelişmiş ülkelerden farklı olarak genel olarak belediyelerde şehir plancılığı mesleğinin etkinlik alanı netleştirilmemiş ve uzman görüşüne başvurma kültürü gelişmemiştir. Plancıların etkinliği belediye başkanının kişisel özelliklerine ya da beklentilerine göre değişebilmektedir. Planlara ilişkin kararlar teknik ve bilimsel analizlerden ziyade rant odaklı alınmakta, rant ilişkilerini ise siyaset ile sermaye arasında ya da siyaset ile vatandaş arasında geliştirilen patronaj ya da siyasi kayırmacılık ilişkileri belirlemektedir. Planların onama aşamasında plancıların söz sahibi olmaması, yazdıkları teknik görüşlerin dikkate alınmaması, siyasetçinin kendi fikirlerini plancıların bilimsel yöntemler ve teknik analizler üzerinden geliştirdiği görüşlerden daha üstte görmesi planlama adına ciddi sorunlar doğurmaktadır.

Makansal planlamayı ilerici kılan unsur kamu yararadır. Şehircilik ilkeleri ve kamu yararını gözetme gibi ilerici misyona sahip olan şehir plancılarının belediyelerde daha etkili olabilmesi ve bu değerlerle var olabilmesi ancak mevcut ekonomi politığın önceliklerinin değişmesi ile mümkün olacaktır. Türkiye kentlerinde kamu yararını gözetmeyen rant odaklı projelerin kentler üzerinde maliyeti çok dramatik olmuştur. Kentler ihtiyacın ötesinde yapılaşırken, çevresel ve toplumsal sorunlar ağırlaşmış,

yaşam kalitesi düşük yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Belediyelerde çalışan plancılar bu ekonomi politik ortamda kamu yararı ve şehircilik ilkeleri adına sürekli mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Belediyelerin planlamaya ilişkin yetkilerini daha iyi kullanabilmeleri için kentsel rantların eşitlikçi dağıtım mekanizmalarının kurulması, finansal, teknik ve personel kapasitesinin artırılması, belediyelerde plancının işlerinin iyi tanımlanması ve plan kararları üzerinde siyasetin onama yetkisine ilişkin denetleyici mekanizmaların kurulması, planlamanın kurumsal etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Türkiye belediyelerinde de planlama kadrosunun farklı disiplinleri de içerecek biçimde geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de belediyelerde çalışan plancıların planlama süreçlerinde etkinliği ancak bu koşullar gerçekleşirse mümkün olacaktır●

Kaynakça

- Alkan, A. (2015). Türkiye'nin Yeni Metropolen Rejimi: Otoriter Kentleşmenin “Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma” Formu, *Ayrıntı Dergisi*, 13,35-55.
- Allmendinger, P. & Haughton, G. (2013). The Evolution and Trajectories of English Spatial Governance: ‘Neoliberal’ Episodes in Planning. *Planning Practice & Research*, 28(1), 6-26.
- Bademli, R. (1980). Yeni Bir Kent Planlama Çerçeve Arayışı, Tamer Gök (der.) *Türkiye’de İmar Planlaması*, ODTÜ.
- Campbell, S. Ve Fainstein, S. (2003). Introduction: The Structures and Debates of Planning Theory, S. Campbell ve S. Fainstein, *Readings in Planning Theory*, Blackwell.
- Ersoy, M. (2011). “Yerelden Ulusala Merkezileşerek Aynılanan Planlama Anlayışı”. Accessed at http://www.melihersoy.com/makaleler/on_2/7/2020.
- Forester, J. (2015). What kind of research might help us become better planners?, *Planning Theory & Practice*, 16:2, 145-148
- Grant, J. (2005). Planning responses to gated communities in Canada. *Housing Studies*, 20(2), 273–285.
- Gürakar, E. C. (2018). *Kayıma Ekonomisi: AKP Döneminde Kamu İhaleleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Healey P. (1996). The Communicative Turn in Planning Theory and its Implications for Spatial Strategy Formation. *Environment and Planning B: Planning and Design*.
- Howe, E. , & Kaufman, J. (1979). The ethics of contemporary American planners *Journal of the American Planning Association*, 45 (3), 243 – 255.
- Kahraman, T. (2010). İmar uygulamalarında gizli yolsuzluk: Ayrıcalıklı Özelleştirmeler ve kentsel rant. *İş Ahlakı Dergisi*, 6, 61-80.
- Kentges Belediyeler Anketi Raporu (2016). Accessed at <https://kentges.csb.gov.tr/2016-yili-kentges-belediyeler-anketi-haber-229231>. (on 2/7/2020).
- Kentleşme Şurası (2009). *Mekansal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma*. T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. Ankara.
- Kubin, G. (1994). Kent Plancısı Kent Planlama Sürecinde Misafir Sanatçı Değildir. *Planlama Dergisi*, 11,30-34.
- Lauria M. & Long M. (2017). Planning Experience and Planners’ Ethics, *Journal of the American Planning Association*, 83:2, 202-220.
- Myers, D. ve Banerjee, T. (2005). Toward Greater Heights for Planning: Reconciling the Differences between Profession, Practice, and Academic Field, *Journal of the American Planning Association*, 71:2, 121-129.
- Oranje, M., Venter, S. Ve Ferreira, A. (2018). Good intentions, deep frustrations and upward mobility: Just another young planner’s day in South Africa, Taşan-Kok, T. Ve Oranje, M. (der.) *From Student to Urban Planner Young Practitioners’ Reflections on Contemporary Ethical Challenges*, Routledge.
- Öktem Ünsal, B. ve Aksümer, G. (2019). *Türkiye’de Kent Planlama Süreci ve Uygulamanın Kuramla İlişkisi: İstanbul ve Ankara Örnekleri*, MSGSÜ BAP Projesi. Proje No:2018-36.
- Özden, P. P. (2013). Üst Ölçekli Planlamadan Proje Yaklaşımına: Planlamanın Değişen Yüzü, K. Eyüpgiller, Z. Eres, (Editör), *Mimari ve Kentsel*

- Koruma, Nur Akın'a Armağan, 75-98, Yem Yayınevi, İstanbul.
- Parker, G., Street, E. Ve Wargent, M. (2018). The Rise of the Private Sector in Fragmentary Planning in England, *Planning Theory & Practice*, 19:5, 734-750, DOI: 10.1080/14649357.2018.1532529
- Penpecioglu, M. & Taşan-Kok, T. (2016). Alienated and politicized? Young planners' confrontation with entrepreneurial and authoritarian state intervention in urban development in Turkey. *European Planning Studies*, 24(6), 1037-1055.
- Porter, L. (2015). Editorial: Unsettling comforting deceptions: Planning scholarship, planning practice and the politics of research impact. *Planning Theory & Practice*, Vol. 16, No. 3, 293-296.
- Sager, T. (2011). Neo-liberal urban planning policies: a literature survey 1990-2010. *Progress in Planning*, vol. 76 (4).
- Sager, T. (2009). Planners' role: Torn between dialogical ideals and neoliberal realities. *European Planning Studies*, 17(1), 65-84.
- Sırcan, N. (2007). Farklı Planlama Ölçeklerinde Plancı Olmak, *Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokyumu*, TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Taşan-Kok, T. ve Oranje, M. (2018). *From Student to Urban Planner Young Practitioners' Reflections on Contemporary Ethical Challenges*, Routledge.
- Tuna Taşan-Kok, Luca Bertolini, Sandra Oliveira e Costa, Hila Lothan, Higor Carvalho, Maarten Desmet, Seppe De Blust, Tim Devos, Deniz Kimyon, J. A. Zoete & Peter Ahmad (2016). "Float like a butterfly, sting like a bee": giving voice to planning practitioners, *Planning Theory & Practice*, 17:4, 621-651.
- Taşan Kok, T. (2012). Introduction: Contradictions of Neoliberal Urban Planning, Eds. Tuna Taşan Kok, Guy Beaten (der.), *Contradictions of Neoliberal Planning*, 1-19, Springer.
- Tekeli, İ. (1987). ODTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Eğitimi. Prof. Dr. Ruşen Keleş. *Türkiye'de Kent Bilimi*, 65-90.
- Tekeli, İ. (2011). *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- Yanaşık, E. (2017). *İller Bankasının Türkiye Planlama ve Kentleşme Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi (1933-1980)*. İller Bankası Anonim Şirketi Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Yener, S. (1989). Şehir Planlama Eğitimi ve Belirlediği Plancı Tipi Üzerine Düşünceler, *Planlama Dergisi*, 2-3-4, 12-15.
- Yeşilbağ, M. (2020). İnşaat Sektörünün Kriz Dinamikleri: Güncel Bir Değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 44 (1), 101-130.
- Yoloğlu, A. C. (2014). Planlama Piyasasının İki Yeni Dinamiği: Parçalama ve Tekelleşme. *Dealkent*, 13, 128-151.
- Zanotto, J.M. (2019). Detachment in Planning Practice. *Planning Theory & Practice*, 20(1), 37-52.
- Plancı F: Şehir Plancısı. 30 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı G : Şehir Plancısı. 32 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı H: Şehir Plancısı. 28 yıldır belediyede çalışıyor.

Görüşmeler

- Plancı A: Şehir Plancısı. 26 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı B: Şehir Plancısı. 12 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı C: Şehir Plancısı. 3 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı D: Şehir Plancısı. 25 yıldır belediyede çalışıyor.
- Plancı E: Şehir Plancısı. 28 yıldır belediyede çalışıyor.